

УДК 351.824.5:339.13:338.45:615](477)

І. Б. Дутчак

СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Запропоновано схему механізму державного регулювання фармацевтичного ринку в Україні й обґрунтовано необхідність державного втручання в його роботу шляхом реалізації повноважень інституційних одиниць сектора загального державного управління.

The pharmaceutical market state regulation mechanism is described in the article and the necessity of pharmaceutical market state regulation by the means of state institutions is substantiated.

Тенденції розвитку світової економіки все більше підтверджують доцільність і необхідність державного регулювання цільових ринків у високорозвинутих країнах та в країнах з перехідною економікою. Разом з тим немає і не може бути ефективної ринкової економіки без активної регулюючої ролі держави. Держава, виконуючи свої функції, завжди певною мірою втручалася в економічні процеси. В сучасних умовах державному впливові підлягають усі сторони господарського життя, у тому числі й підприємництво. Розглядаючи державне регулювання розвитку фармацевтичного ринку, слід звертати увагу на сутність, необхідність, основні форми і методи державного регулювання діяльності учасників ринку, а також суть, мету та основні напрями державної політики підтримки підприємництва і захисту прав споживачів.

Важливою умовою формування і здійснення політики державної підтримки підприємництва є визначення суб'єктів і об'єктів відповідної державної політики.

Державне регулювання економіки є елементом взаємовідносин уряду з економічними суб'єктами, одним з дієвих засобів вирішення практичних питань; може виявлятися через послаблення чи посилення державного впливу. Заходи щодо зменшення впливу держави на економічні процеси, тобто дерегулювання, стосуються насамперед мікрорівня. Поєднання регулювання і дерегулювання в кінцевому підсумку повинно сприяти вирішенню таких питань, як зменшення тиску держави на підприємство, формування психології власника. Деретулювання в Україні потрібно спрямовувати на спрощення процесу реєстрації підприємницьких структур та ліцензування, вироблення нових правил інспектування та контролю, удосконалення податкової системи [1, с. 4].

Виконавцями господарських інтересів держави є органи державної та місцевої влади, а також Національний банк України.

Об'єкти державного регулювання економіки — це сфери, галузі економіки, регіони, ситуації, явища та умови соціально-економічного життя країни, де виникли або можуть з'явитися проблеми, які не розв'язуються автоматично, або ті, що вирішуються у віддаленому майбутньому, тоді як це буде конче потрібно для нормального функціонування економіки та підтримання соціальної стабільності [1, с. 26].

Діяльність державних підприємств регулюється в основному адміністративними методами впливу, а підприємств з недержавною формою власності в перехідний період — економічними (через фіскальну політику та грошово-кредитну політику Центрального банку). Проте в другому випадку можна використовувати й елементи адміністративного управління [1, с. 29].

Державне регулювання розвитку фармацевтичного ринку — це об'єктивна потреба, яку слід знати та враховувати. Роль держави в економічному житті суспільства сьогодні значно посилюється. Це виявляється в розробці системи нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання фармацевтичного ринку, підприємницької діяльності, митних правил, банківської діяльності, формування цін на лікарські засоби, дотримання належних умов клінічної, виробничої, дистрибуторської практики, умов зберігання та обігу медикаментів у контексті підвищення соціального захисту населення.

З розвитком товарного виробництва, його монополізацією й ускладненням відтворювальних процесів обмежуються можливості регулювання ринкового механізму. В економіці фармацевтичного ринку можуть виділятися суттєві недоліки, зокрема, порушення рівноваги між попитом і пропозицією; існування неплатоспроможного попиту; попит на медикаменти не породжує відповідної пропозиції в тих випадках, коли не винайдено лікарських засобів (ЛЗ) для лікування конкретних захворювань; складна процедура доринкових досліджень лікарських засобів. Усе це позначається на функціонуванні підприємницьких структур на фармацевтичному ринку. Не всі суб'єкти підприємницької діяльності можуть пристосуватися до такої економічної ситуації. За таких умов виникає об'єктивна потреба активізації ролі держави в регулюванні економіки та у функціонуванні суб'єктів підприємництва на фармацевтичному ринку.

Державне регулювання діяльності господарюючих суб'єктів — це вплив держави на діяльність підприємницьких структур з метою сприяння та забезпечення інституційно виправданих умов їх функціонування. Сьогодні в Україні об'єктивна потреба регулювання фармацевтичного ринку зумовлена цілями економічної політики держави, зокрема: поступовим переходом до ринкової економіки; створенням сприятливих умов для вільної творчої праці, реалізації підприємницької ініціативи; підпорядкуванням суспільного виробництва потребам та інтересам людей; підвищенням престижу підприємництва; забезпеченням високої ефективності діяльності підприємницьких структур.

Підприємництво, як і ринкова економіка, не має природженого імунітету проти монополізму, інфляції та спадів ділової активності. Якщо держава залишається байдужою, ці процеси починають прогресувати, завдаючи чималих економічних і соціальних збитків. Господарюючий суб'єкт фармацевтичного ринку також не може самостійно вирішувати складні регіональні проблеми, що виникають під впливом історичних, національних, демографічних та інших неринкових факторів. Для їх розв'язування потрібні втручання держави, її відповідна регіональна політика. Отже, без втручання держави і без державного

регулювання фармацевтичний ринок не зможе зробити виробництво економічно безпечним, гарантувати реалізацію соціально-економічних прав людини при розподілі медикаментів, вирівняти структурні та регіональні диспропорції в забезпеченні медикаментами та дотриманні вимог щодо якісних показників лікарських засобів, які перебувають в обігу на території держави.

Для здійснення ефективного державного регулювання на фармацевтичному ринку необхідні відповідні механізми (рис. 1).

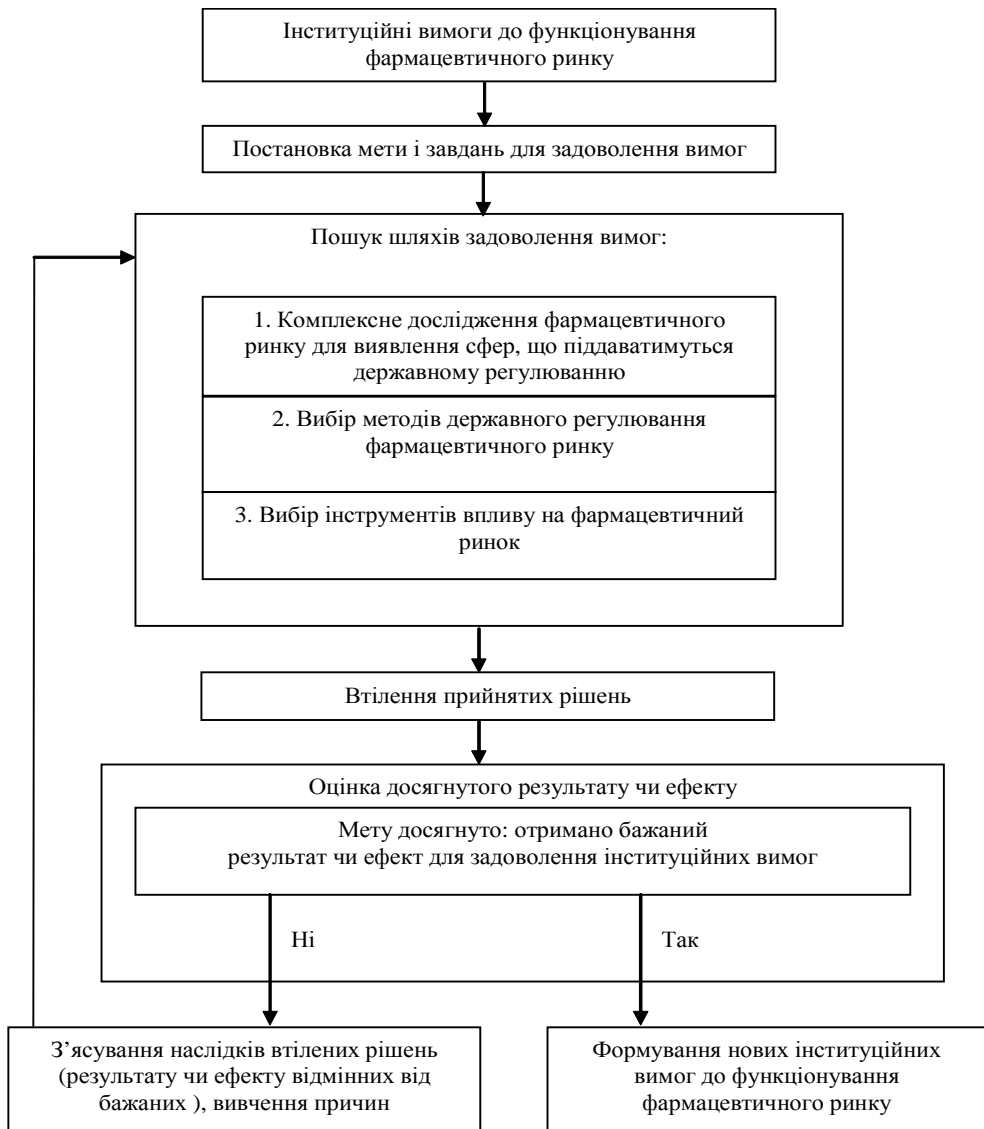

Рис. 1. Схема механізму державного регулювання фармацевтичного ринку

Механізми державного регулювання фармацевтичного ринку — це система заходів, розроблених державою з урахуванням вимог ринку та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності. До цієї системи входять правовий і фінансовий механізми, механізми стимулювання, підтримки, сприяння, контролю; форми та методи реалізації державного регулювання, державні інститути (органи та фонди), покликані займатися діяльністю суб'єктів підприємництва. Державне регулювання здійснюється за допомогою системи норм і заходів, які регламентують поведінку суб'єктів підприємницької діяльності, як при використанні адміністративних методів впливу (закони, укази, накази, постанови, інструкції, положення тощо), так і через систему економічних методів та регуляторів (податки, ціни, банківські проценти, пільги, санкції). Державне регулювання підприємництва має свої функції, інструменти (методи) та відповідні інститути (органи). Основні функції державного регулювання підприємництва на фармацевтичному ринку такі: 1) підтримка пропорційності виробництва та споживання медикаментів, антициклічне регулювання; 2) підтримка та розвиток конкуренції, антимонопольні заходи; 3) перерозподіл доходів та соціальний захист підприємців і споживачів фармацевтичних товарів.

До інструментів, або методів державного регулювання підприємництва, належать: податково-бюджетна система (фіскальна); цінове регулювання; кредитно-грошове регулювання; зовнішньоекономічне регулювання (митні збори, ліцензії, квоти); тендерна закупівля.

Керуючись переліком функцій інституційних одиниць, визначенням сектора загального державного управління (СЗДУ) та елементів інфраструктури фармацевтичного ринку, ми вбачаємо такий взаємозв'язок: інституційні одиниці фармацевтичного ринку, що відносяться до сектора СЗДУ, виступають водночас елементами інфраструктури цього ринку. Наприклад, такі державні інститути, як Державна інспекція з контролю за якістю ЛЗ МОЗ України, Державний департамент з контролю за якістю, безпекою та виробництвом ЛЗ і виробів медичного призначення; Державна митна служба України; медичні інститути й університети; Ліцензійна палата України; ДПАУ; Державна санітарно-епідеміологічна служба України; ДП «Центр реєстрації державної санітарно-епідеміологічної служби України»; Національне агентство з контролю за якістю та безпекою продуктів харчування, ЛЗ та виробів медичного призначення та ін., обслуговують систему обігу ЛЗ, виступаючи одночасно елементами інфраструктури фармацевтичного ринку України. Їх вплив ілюструє рис. 2.

Органами державного регулювання підприємництва є центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади та самоврядування, які реалізують державну політику щодо регулювання, підтримки та розвитку підприємництва. Зокрема, основним центральним органом влади зі здійснення державного регулювання і підтримки підприємництва та ліцензування підприємницької діяльності є Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва; функції координатора макроекономічної політики держави виконує Міністерство економіки України, а функції контролю за дотри-

манням антимонопольного законодавства, захисту суб'єктів підприємництва й споживачів від його порушень — Антимонопольний комітет України.

Рис. 2. Схема впливу СЗДУ на фармацевтичний ринок в Україні

За засобами впливу механізми регулювання фармацевтичного ринку можуть бути прямими, тобто такими, що здійснюються за допомогою прийнятих Верховною Радою України законодавчих актів, на яких ґрунтуються дії виконавчої влади, та непрямими, котрі базуються на використанні різних економічних і фінансових важелів (цін, податків, кредитів, відсотків, пільг).

Інституційні одиниці СЗДУ будують свої відносини із суб'єктами фармацевтичного ринку, використовуючи при цьому податкову та фінансово-кредитну політику, включаючи встановлення ставок податків і процентів за державними кредитами; податкові пільги, ціни й правила ціноутворення, цільові дотації; державне мито і систему резервів, ліцензій, концесій, лізинг, соціальні, економічні та інші норми й нормативи; науково-технічні, економічні та соціальні загальнодержавні й регіональні програми; договори на виконання робіт і постачання для державних потреб; тендерні закупівлі за бюджетні та відомчі кошти.

Державну політику підтримки розглядають як сукупність (комплекс) пріоритетних народногосподарських підходів і рішень, які визначають основні напрями й форми правового, економічного та організаційного сприяння розвитку підприємництва на фармацевтичному ринку з урахуванням інтересів держави та суб'єктів господарювання. Таким чином, під державною підтримкою необхідно розуміти, з одного боку, державне регулювання фармацевтичного сектора економіки, що передбачає насамперед свідоме формування державними структурами правових, економічних та організаційних умов становлення і розвитку підприємництва на фармацевтичному ринку, а з другого, — створення стимулів, використання матеріальних і фінансових ресурсів, які залучаються у сферу підприємництва на пільгових засадах або безоплатно.

Історичний досвід переконує, що дієвою політика стає тоді, коли ґрунтується на об'єктивно діючій системі економічних законів з урахуванням різних інтересів суспільства і передбачає свободу вибору. Складовими державної політики підтримки та розвитку фармацевтичного ринку є цілі, основні принципи, напрями, заходи та інструменти її здійснення.

Головними цілями державної політики підтримки операторів фармацевтичного ринку є: забезпечення зростання внутрішнього валового продукту за рахунок діяльності суб'єктів підприємницької діяльності; залучення суб'єктів підприємництва до розв'язання соціально-економічних проблем на державному і регіональному рівнях; удосконалення структури суб'єктів підприємництва; підвищення технологічного рівня виробництва підприємницьких структур; заохочення розвитку суб'єктів підприємницької діяльності в пріоритетних напрямках і на територіях пріоритетного розвитку; створення нових робочих місць, зменшення безробіття; сприяння максимальній самореалізації громадян у підприємницькій діяльності; формування соціального прошарку власників і підприємців. Реалізація зазначених цілей забезпечується шляхом підтримки суб'єктів підприємництва за такими основними напрямками: формування нормативно-правового забезпечення; удосконалення податкової та фінансово-кредитної політики; забезпечення інформацією; сприяння впровадженню

технологій та інновацій; стимулювання зовнішньоекономічної діяльності; підготовка й перепідготовка кадрів.

Основними принципами державної політики підтримки та розвитку суб'єктів фармацевтичного ринку є: системність і комплексність механізмів державного регулювання розвитку суб'єктів підприємницької діяльності; цілеспрямованість та адресність підтримки суб'єктів підприємництва шляхом вибору пріоритетів і концентрації ресурсів для їх реалізації; рівноправний доступ суб'єктів підприємництва усіх форм власності до матеріально-сировинних, фінансових й інших ресурсів.

Організаційно-економічний механізм виражає типову форму поєднання елементів ринкової саморегуляції з елементами демократичного регулювання ринку, властиву сучасній соціально орієнтованій ринковій економіці [2, с. 208]. Тому структура організаційно-економічного механізму розвитку фармацевтичного ринку в Україні буде включати такі підсистеми: саморозвиток і саморегулювання фармацевтичного ринку; державне регулювання фармацевтичного ринку на території країни; регіональне регулювання й регіональну підтримку ефективного функціонування фармацевтичного ринку з урахуванням інтересів території; інституційне регулювання з боку ринкової інфраструктури, громадське регулювання через громадські організації та інститут суспільної думки.

Отже, регулювання фармацевтичного ринку — це процес, що об'єктивно відбувається при функціонуванні ринку та проявляється через такі два аспекти: 1) державне регулювання розвитку і ділової активності учасників фармацевтичного ринку та його інфраструктури для задоволення інституційних вимог; 2) саморегулювання фармацевтичного ринку через адаптацію учасників ринку до конкурентного середовища в умовах чинного правового поля для досягнення поставлених цілей (споживчих, комерційних та ін.).

1. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. Державне регулювання економіки: Підруч. / За ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН вищої школи України І. Р. Михасюка; 2-е вид., виправлене і доповнене. К., 2000. 2. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення: Моногр. / Кол. авт.; За ред. д.е.н., проф. А. Ф. Мельника. Тернопіль, 2003.

УДК 336.563:339.96

О. І. Масна

ОСОБЛИВОСТІ МІКРОКРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В США

У статті розглянуто особливості мікрокредитування підприємств малого бізнесу в США. Проаналізована діяльність уряду й адміністрації щодо фінансування малого підприємництва. Розглянуто основні програми фінансування малих і середніх підприємств.